

ПРОФІЛАКТИКА ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

PREVENTION AS AN ADMINISTRATIVE AND LEGAL FORM OF ACTIVITY OF POLICE UNITS OF JUVENILE PREVENTION

Кравцова Т.М., д.ю.н., професорка,
професорка кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджено сутність профілактики як правової форми діяльності поліції ювенальної превенції, проаналізовано мету, об'єкти, види та принципи профілактичної діяльності.

Об'єктами профілактичного впливу підрозділів ювенальної превенції визначено: 1) дітей, поведінка яких свідчить про високу вірогідність вчинення ними правопорушень; 2) батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей; 3) суб'єктів підприємницької діяльності, на яких покладено виконання вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування; 4) криміногенні фактори у дитячому середовищі; 4) причини та умови вчинення адміністративних чи кримінальних правопорушень дітьми.

Виокремлено і проаналізовано заходи загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень та заходи індивідуальної профілактики, які здійснюються підрозділами поліції ювенальної превенції.

Запропоновано авторську дефініцію профілактичної діяльності поліції ювенальної превенції, під якою розуміють врегульовану нормами права діяльність із розроблення та практичної реалізації науково обґрунтованої системи правових, організаційних і виховних заходів загального та індивідуального профілактичного впливу, спрямованих на недопущення виникнення загальних причин девіантної поведінки у дитячому середовищі, своєчасне виявлення осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, від яких із високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їхньої поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого середовища, яке формує особистість дитини (сім'я, друзі, знайомі), з метою попередження вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень.

Ключові слова: профілактика правопорушень, адміністративне право, поліцейська діяльність, правове регулювання поліцейської діяльності, ювенальна превенція.

The article researches the essence of prevention as a legal form of juvenile prevention police activity, analyzes the purpose, objects, types and principles of preventive activity.

The following are defined as the objects of preventive influence of juvenile prevention units: 1) children whose behavior indicates a high probability of them committing offenses; 2) parents, other legal representatives who do not fulfill the duties of raising children; 3) subjects of entrepreneurial activity, which are entrusted with the fulfillment of the requirements of the legislation regarding the prohibition of the sale of alcoholic, low-alcohol beverages and tobacco products to minors, as well as regarding the observance of restrictions on the presence of children at night in establishments in which activities in the field of entertainment are carried out, and establishments public catering; 4) criminogenic factors in children's environment; 4) reasons and conditions for committing administrative or criminal offenses by children.

Measures of general prevention of administrative and criminal offenses and measures of individual prevention carried out by juvenile prevention police units have been singled out and analyzed.

The author's definition of the preventive activity of the juvenile prevention police is proposed, which is understood as the activity regulated by the law to develop and practically implement a scientifically based system of legal, organizational and educational measures of general and individual preventive effect, aimed at preventing the occurrence of common causes of deviant behavior in the children's environment, timely detection persons who have not reached the age of eighteen, from whom it is highly likely to be expected to commit crimes and other offenses, to take measures to positively correct their behavior, as well as to neutralize the criminogenic factors of the environment that shapes the personality of the child (family, friends, acquaintances), in order to prevent the child from committing administrative and criminal offenses.

Key words: crime prevention, administrative law, police activity, legal regulation of police activity, juvenile prevention.

Питання профілактики як однієї з правових форм поліцейської діяльності набуває особливої актуальності в умовах зміни змісту поліцейської діяльності та формування Національної поліції як сервісної служби. Так, діяльність органів поліції сьогодні спрямована не тільки на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин, а й на створення правових механізмів для вирішення тих завдань, що реалізуються шляхом застосування контролю за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності.

У загальнодержавному механізмі протидії правопорушенням, особливо серед дітей, важливу роль відіграє профілактика. Остання, як захід насамперед адміністративно-правового характеру, є соціально спрямованою діяльністю держави, її органів та посадових осіб, громадських об'єднань та окремих громадян, що полягає у здійсненні заходів, спрямованих на виявлення причин та умов скоєння правопорушень серед дітей, ліквідації факторів, які сприяють формуванню у них антигромадської поведінки. Її спрямованість виражається у спробі ліквідувати делі-

ктивність як соціальне явище, адже щороку маємо тенденцію до збільшення кількості деліктів. [1, с. 192]. Водночас така діяльність потребує удосконалення, більш чіткої регламентованості, глибокого, конструктивного і всебічного наукового дослідження, якого останнім часом було не достатньо в умовах розбудови української державності

Дослідження поняття та змісту адміністративно-правового статусу підрозділів Національної поліції України були предметом вивчення І. Волокітенко, В. Грітчина, С. Діденко, Д. Ластович, С. Лелет, Д. Катрич, О. Кожухар, Т. Плугатар, А. Сердюк, А. Стеблянко, В. Фелик. Загальним проблемам адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони дитинства в тій чи іншій частині присвячено наукові праці: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, О. І. Безпалової, Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, С. Ф. Денисюка, О. В. Джафарової, Д. П. Калайнова, М. В. Ковалю, Т. О. Коломосць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, К. Б. Левченко, О. І. Миколенка, О. М. Музичука, О. Ю. Синявської, В. В. Сокуренька, Ю. С. Шемшученка, С. О. Шатрави,

Г. В. Шевчука, О. С. Юніна, Х. П. Ярмак і інших провідних українських учених. Проте питання профілактики як правової форми діяльності поліції ювенальної превенції спеціально не вивчалися, а в існуючих працях вони досліджувалися фрагментарно.

Тому **метою статті** є визначення та аналіз сутності профілактики як правової форми діяльності поліції ювенальної превенції

Виклад основного матеріалу

Профілактика правопорушень є конкретною діяльністю, яка мусить бути обмежена суворими рамками, хоча при цьому потрібно вирішувати великий обсяг завдань із заздалегідь не встановленим і змінюваним змістом. Межі цього управління залежать від профілактичного впливу на відповідні об'єкти, його змісту, мети, принципів, пануючих суспільних відносин, від характеру соціально-політичного ладу. Ці ознаки і окреслюють межі і сферу функціонування профілактики.

Що стосується законодавчого визначення поняття профілактики правопорушень серед дітей, то воно закріплено у ст. 3 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». Так, відповідно до цієї норми права, під профілактикою правопорушень серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання.

Національна поліція України (НПУ) займає окреме місце серед суб'єктів профілактики правопорушень серед дітей, оскільки профілактична діяльність є однією з її основних функцій. Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини й умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає в межах своєї компетенції заходи для їх усунення, 3) вживає заходи з метою виявлення кримінальних та адміністративних правопорушень.

Крім того, Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (стаття 5) зобов'язав уповноважених підрозділи органів Національної поліції проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей, виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; брати участь у правовому вихованні дітей.

В результаті реалізації цього закону у структурі Національної поліції створений окремий підрозділ поліції ювенальної превенції, одним із основних завдань якого є профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення.

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044, профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей – це діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень.

Основною метою профілактичної діяльності підрозділів ювенальної превенції є попередження вчинення дітьми адміністративних та кримінальних правопорушень, недопущення виникнення загальних причин девіантної поведінки у дитячому середовищі, ведення профілактичного

обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їхньої поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого дитину середовища.

Визначена мета реалізується підрозділами ювенальної превенції шляхом виконання повноважень, встановлених Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044, основними з яких є:

- планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;
- вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;
- участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;
- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною;
- залучення дітей до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах;
- вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень.

Об'єктами профілактичного впливу підрозділів ювенальної превенції виступають: 1) діти, поведінка яких свідчить про високу вірогідність вчинення ними правопорушень; 2) батьки, інші законні представники, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей; 3) суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють продаж алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також які провадять діяльність у сфері розваг та закладах громадського харчування. На таких суб'єктах покладено виконання вимог законодавства щодо заборони продажу алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів неповнолітнім особам та дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у відповідних закладах; 4) криміногенні фактори у дитячому середовищі; 5) причини та умови вчинення адміністративних чи кримінальних правопорушень дітьми.

Визначивши основні об'єкти профілактичного впливу підрозділів ювенальної превенції, пропонуємо перейти до безпосереднього дослідження видів профілактики правопорушень серед дітей. Проаналізувавши законодавство та практику профілактичної діяльності підрозділів ювенальної превенції, вважаємо за доцільне виокремити заходи загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень та заходи індивідуальної профілактики.

Заходи загальної профілактики адміністративних і кримінальних правопорушень направлені на невизначене коло дітей і здійснюються в навчальних закладах та за місцем проживання дітей з метою не допустити виникнення загальних причин девіантної поведінки.

Заходи індивідуальної профілактики здійснюються поліцейським щодо конкретної дитини з метою попередження вчинення нею адміністративних та кримінальних правопорушень.

Відповідно до визначених законодавством повноважень підрозділи ювенальної превенції самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, здійснюють такі заходи загальної профілактики:

- виявляють причини й умови, що призводять до вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми, уживають організаційних і практичних заходів для їх усунення;
- проводять зустрічі з адміністрацією навчальних закладів та представниками батьківських комітетів;

– проводять у навчальних закладах лекції та практичні заняття, спрямовані на формування в дітей правосвідомої поведінки, навичок до здорового способу життя.

Щодо заходів індивідуальної профілактики, то вони здійснюються поліцейськими щодо конкретної дитини з метою попередження вчинення нею адміністративних та кримінальних правопорушень. При цьому заходи індивідуальної профілактики спрямовані як на середовище, яке формує особистість дитини (сім'я, друзі, знайомі), так й на умови, обставини та ситуації, що призводять до вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень.

Відповідно до визначених законодавством повноважень індивідуальна профілактична робота підрозділів ювенальної превенції включає:

– проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;

– проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

– складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

– відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

– вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України.

Як і будь-яка діяльність у сфері публічного адміністрування профілактична діяльність підрозділів ювенальної превенції ґрунтується на певних основоположних засадах – системі принципів, дотримання яких сприяє законності профілактичного впливу на поведінку дитини та підвищенню ефективності профілактичних заходів щодо запобігання правопорушень серед дітей.

Принципи здійснення профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, визначені у статті 2 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». Вважаємо основним принципом є застосування переважно методів виховання і переконання у профілактичній діяльності поліції. Змістом цього принципу є те, що поліція може застосовувати примусові заходи до дітей лише після вичерпання всіх інших заходів впливу на їхню поведінку.

Наступним важливим принципом профілактичної діяльності поліції з дітьми є принцип конфіденційності. Цей принцип означає, що інформація про дітей, які вчи-

нили правопорушення і до яких застосовувалися заходи індивідуальної профілактики, не може бути розголошена та не може бути використана проти інтересів дитини. Збереження конфіденційності такої інформації напряму пов'язана із захистом честі і гідності дитини.

Принцип заборони жорстокого поводження з дитиною під час здійснення профілактичних заходів захищає право дитини на особисту недоторканість. Приниження честі і гідності дитини, навіть у виховних заходах або жартівливій формі, може негативно вплинути не лише на психіку дитини, але й завдати шкоди її здоров'ю. Тому такі дії неприпустимі.

Враховуючи ці основні принципи профілактичної діяльності ювенальної превенції можна виокремити основні вимоги до заходів індивідуальної профілактики, а саме: дотримання прав свобод та законних інтересів дитини, своєчасність і послідовність профілактичних заходів. Завдяки своєчасному виявленню та усуненню чинників, що стали причиною вчинення дитиною правопорушення, можна попередити рецидив протиправної поведінки. А послідовність заходів індивідуальної профілактики забезпечує системний вплив на поведінку дитини завдяки застосуванню різного рівня інтенсивності впливу (його збільшення або зменшення) залежно від результатів.

Висновки. На основі проведеного нами аналізу мети, об'єктів, видів та принципів профілактичної діяльності поліції ювенальної превенції можемо сформулювати її авторську дефініцію. Зокрема, під профілактичною діяльністю поліції ювенальної превенції пропонуємо розуміти врегульовану нормами права діяльність із розроблення та практичної реалізації науково обґрунтованої системи правових, організаційних і виховних заходів загального та індивідуального профілактичного впливу, спрямованих на недопущення виникнення загальних причин девіантної поведінки у дитячому середовищі, своєчасне виявлення осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, від яких із високою ймовірністю можна очікувати вчинення злочинів та інших правопорушень, вжиття заходів щодо позитивної корекції їхньої поведінки, а також нейтралізації криміногенних факторів оточуючого середовища, яке формує особистість дитини (сім'я, друзі, знайомі), з метою попередження вчинення дитиною адміністративних і кримінальних правопорушень.

Запропоноване визначення має комплексний характер і дозволяє отримати максимально повне уявлення про об'єкти профілактичного впливу на девіантну поведінку дитини, принципи профілактичної діяльності і характер застосовуваних заходів щодо попередження правопорушень серед дітей, а також про інші особливості профілактики як правової форми діяльності підрозділів поліції ювенальної превенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Собакарь А.О. Адміністративно-деліктне законодавство України: стан та шляхи підвищення ефективності його реалізації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 2. С. 192–201.
2. Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»
3. Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044.